

Jakso 4 tiivistelmä

Valistus oli aatesuuntaus, joka korosti järkeä ja arvosteli yhteiskunnan epäkohtia. Se syntyi 1600-luvulla ja vaikutti voimakkaasti 1700-luvulla.

Valistuksen syntyyn vaikuttivat tyytymättömyys itsevaltiuteen, luonnontieteen kehityksen myötä yleistynyt järjen käyttö ja kirjapainotaito, joka paransi tiedon leviämistä.

Tunnetuimpia valistusfilosofejia oli John Locke, jonka mukaan valta kuului kansalle ja huonon hallitsijan saattoi vaihtaa. Paroni de Montesquieu esitti vallan kolmijako-opin, jonka mukaan lainsäädäntö-, toimeenpano- ja tuomiovalta tulisi erottaa toisistaan. Oppi on nykyisten demokratioiden kulmakiviä. Voltaire puolestaan kannatti valistunutta itsevaltiutta eli itsevaltiaan tuli toimia kansan edun mukaisesti ja inhimillisesti. Jean-Jacques Rousseau on ihannoi antiikin ajan suoraa demokratiaa.

Valistus vaikutti muun muassa Yhdysvaltojen itsenäistymiseen vuonna 1776 ja Ranskan vallankumoukseen 1789. Se antoi vallankumoukseen ryhtyville oikeutuksen kumota epäoikeudenmukaiseksi koettu hallinto. Sekä Yhdysvaltain itsenäisyysjulistuksessa että Ranskan vallankumouksen jälkeisessä ihmisoikeuksien julistuksessa esitettiin ensimmäisiä kertoja niin sanottuja vapausoikeuksia.

Valistus edesauttoi seuraavalla vuosisadalla yksilön vapauksien ja oikeuksien lisääntymistä, sääty-yhteiskunnan hajoamista, demokratian kehittymistä, eri poliittisten aatesuuntien syntyä ja tieteen ja koulutuksen arvostuksen nousua.

Valistuksen aikakaudella syntyi taidesuuntaus uusklassismi, joka korosti selkeitä linjoja ja antiikin taidetta. Toinen valistuksen ajan taidetyyli oli rokokoo, joka oli tyyliltään kevyempää ja aistillisempää kuin sitä edeltänyt barokkityyli.

Ylemmissä säädyissä lukutaito lisääntyi ja lukemisesta tuli muoti-ilmiö. Valistuksen ajatukset levisivät poliittisina kirjoituksina usein peiteltysti rivien välissä. Tutkimusmatkojen seurauksena syntyneet matkakirjat olivat suosittuja. Myös kuvitteellisia matkakirjoja luettiin innokkaasti, kuten Daniel Defoen kirjoittamaa Robinson Crusoen seikkailuja.